

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2018:05

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING
I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Nora Hammarby

RAÄ Nora 80:1, Södra Husby 1:21 m.fl.,
Nora kommun, Västmanland

Helmut Bergold

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2018:05

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING
I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Nora Hammarby

RAÄ Nora 80:1, Södra Husby 1:21 m.fl.,
Nora kommun, Västmanland

Helmut Bergold

Lst dnr 431-3780-2017

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

*Översiktskarta över Örebro län med platsen för
undersökningen markerad i rött.*

© 2018 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2018:05

Författare Helmut Bergold

Grafisk form Nina Balknäs@Högtorps Diverse

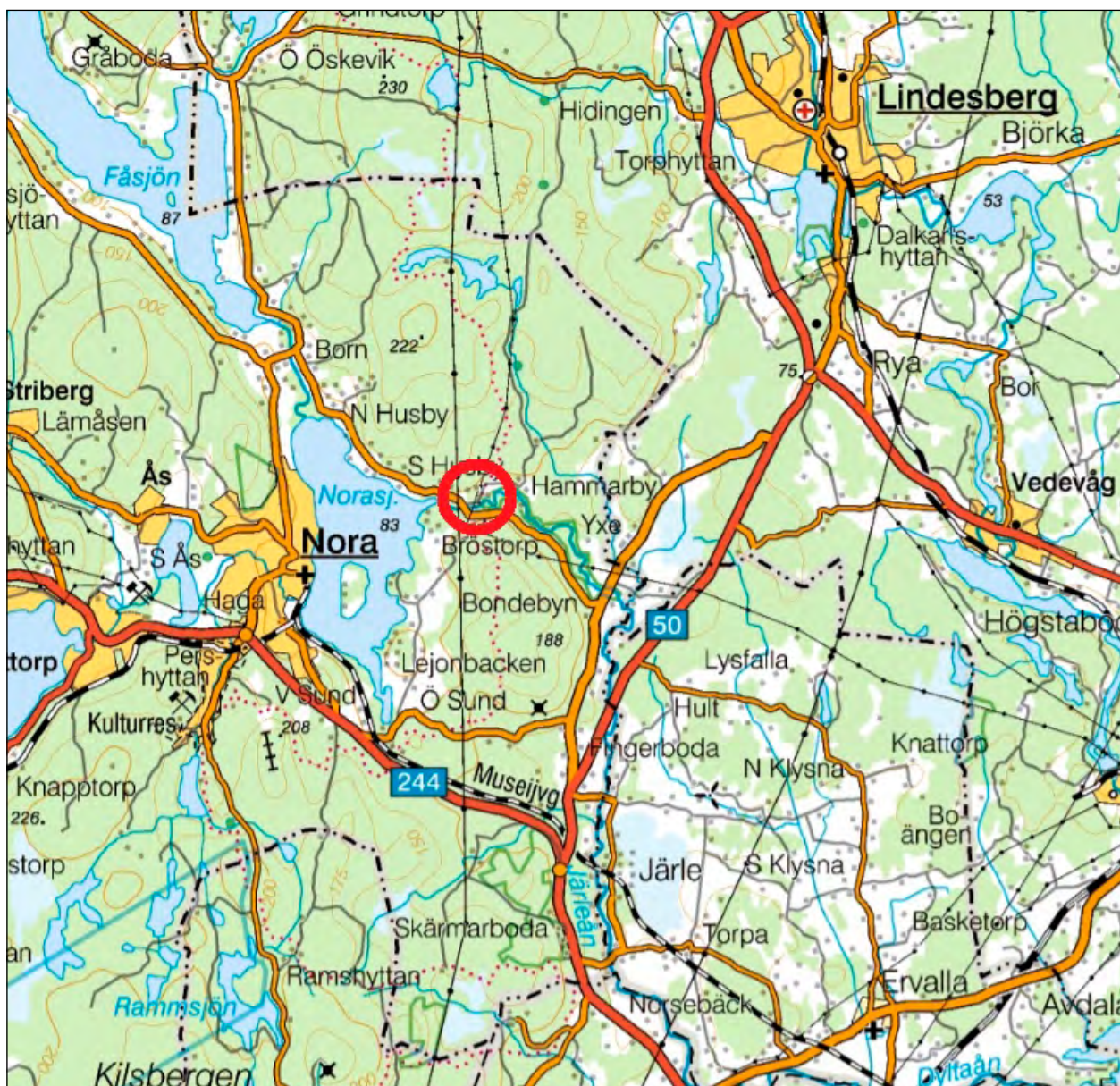
Omslagsfoto Delar av hyttmiljön i området, Nora 80:1.

Foto Om inte annat anges är fotografierna tagna av Arkeologgruppen AB.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_170001

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö	6
Syfte och frågeställningar.....	6
Metod.....	9
Resultat	9
Tolkning	11
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	11
Tekniska och administrativa uppgifter	12
Bilagor	13
<i>Bilaga 1. Schaktbeskrivningar</i>	13

Figur 1. Karta över trakten kring Nora Hammarby med den aktuella undersökningsplatsen markerad med röd ring.

Figur 2. Röjning av buskar och ris i den branta slänten inför schaktning.

Sammanfattning

Arkeologgruppen AB har genomfört en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning i samband med byte av elstolpar. Arbete genomfördes inom fornlämning Nora 80:1. Sex schakt av varierande storlek grävdes. Orörd marknivå låg ungefär 0,3–0,4 meter under dagens marknivå och i skiktet däremellan fanns i huvudsak mylla med inslag av sot och kol. Detta gällde företrädesvis inom närområdet till det ställverk som ligger centralt i den för arbetet aktuella ytan. I övrigt kunde inget av antikvariskt intresse konstateras.

Inledning

I och med Vattenfall Eldistribution AB planerade att utföra markarbeten i samband med ombyggnad av en befintlig 40 kV-ledning blev Arkeologgruppen AB tillfrågad att utföra en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning i de berörda markavsnitten. Det var stolplatser och stagfästen söder och norr om ett nybyggt ställverk samt en jordledning som berördes av arbetena. Samtliga ingrepp skedde inom det i Fornsök markerade området för hyttmiljön vid Nora Hammarby (RAÄ Nora 80:1). Beslutande i ärendet var Länsstyrelsen i Örebro län och undersökningen bekostades av Vattenfall Eldistribution AB.

Figur 3. Miljön kring undersökningsområdet.

Bakgrund och kulturmiljö

Hyttområdet Nora 80:1 innehåller en rad olika industrilämningar och omfattar ett cirka 300x170 meter stort område. Lämningarna består av en masugnsruin, en rostugn, ett slaggområde, en vattenkanal samt terrasseringsar och ett antal husgrunder och stenmurar.

Enligt uppgift uppfördes masugnen år 1858 och blåstes ned år 1923. Tidigare ska den hitflyttade yngre Gislehyttan ha legat i närheten av masugnsruinen enligt Fornsök. Av den finns numera inga synliga rester. Stora slagghvarpar finns främst längre åt norr på åns västra sida. De är upp till 10 meter höga. På samma sida låg tidigare en hammare som drivits av Gustav Vasa och hans efterträdare, kallad Kungshammaren. Den anlades den 25 september år 1544. På andra sidan ån mitt emot Kungshammaren låg hertig Karls hammare.

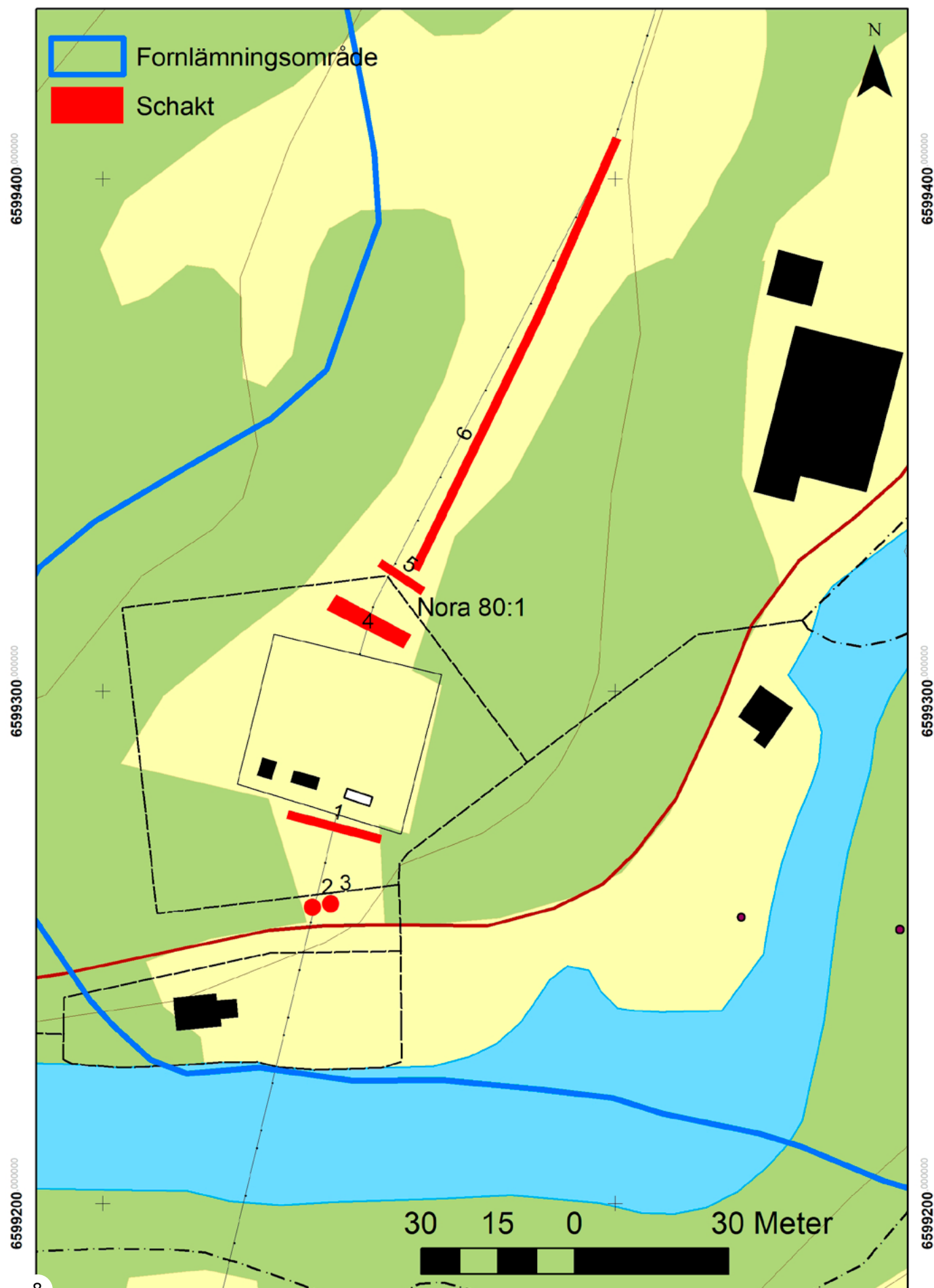
Det aktuella området ligger inom fornlämningsområdets sydvästra del intill en genomfartsväg. Från vägen och norrut följer en brant slänt och därefter vidtar en plan yta om cirka 40x40 meter och därefter övergår marken till vad som synes vara ett mer naturligt avsnitt.

Syfte och frågeställningar

Syftet med undersökningen var att med ett vetenskapligt arbetssätt undersöka, dokumentera och tolka de arkeologiska lämningar som eventuellt skulle påträffas vid schaktningsövervakningen.

Skala 1:3 000.

Figur 5. Schaktplan. Skala 1:1 000.

Metod

En arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning innebär att en arkeolog är närvarande när schaktningsarbetena genomförs. Tanken är att om arkeologiska lämningar påträffas vid arbetena stoppar arkeologen temporärt schaktningen för att undersökning, provtagning och dokumentation ska kunna utföras. Därefter återupptas schaktningsarbetena.

Arbetet genomfördes med skiktvis avbaning med maskin ner till anläggnings- eller orörd marknivå. Schakt dokumenterades skriftligt och fotograferades. För inmätning användes handhållen GPS. Mätningarna överfördes till ArcGis 10.2 för bearbetning.

Resultat

Sammanlagt grävdes sex gropar eller schakt. För stolpar grävdes antingen schakt eller enbart stolpgropar medan det för stagen grävdes sammanhängande schakt, då de i princip skulle placeras i rad. Ett längre schakt mellan två stolp-par grävdes för att anlägga en jordlina.

Schakt 1 grävdes i den i den södra delen och var ett schakt för stagen till det sydliga stolpparet. Schaktet låg i öst-västlig riktning. Det var cirka 10 meter långt, 1,5 meter brett och ner till 2 meter djupt. Topografin sluttade kraftigt mot söder. Stratigrafiskt fanns under ytskiktet 0,9 meter fyllnadsmassor bestående av en blandning av mylla, sand, kol och sot. Enstaka slaggstycken förekom spridda i materialet. Sandig morän vidtog under fyllnadsmassorna som vid 1,1 meters djup var orörd.

Figur 6. Stratigrafin i schakt 1.

Figur 7. De stolpar som skulle bytas i det södra området. Foto från söder.

Schakt 2 och 3 var vardera 2 x 1 meter stora och ner till 2 meter djupa. Den översta delen, 0,7 meter, utgjordes av omrörda fyllnadsmassor med mylla och sten. I det östra hålet påträffades berg på cirka 1,5 meters djup. Groparna grävdes strax intill de befintliga stolparna och stratigrafin var tydligt påverkad av arbetena vid resning av de äldre stolparna.

Schakt 4, 5 och 6 grävdes under etapp 2, det vill säga i samband med att stolparna norr om ställverket skulle bytas ut.

Schakt 4 grävdes för stagen och var 3 x 8 meter stort i öst-västlig riktning. Det grävdes till orörd marknivå som inföll på ett djup av 0,3 meter där ljus lera vidtog. Denna överlagrades av svart sotig och lerig mylla och överst fanns grästorv. I schaktet fanns mindre störningar av tidigare arbeten för stagfästen.

Schakt 5 låg i öst-västlig riktning och grävdes för de nya stolparna. Det var 8 meter långt och 1,2 meter brett. I botten fanns lerig morän på ett djup av 0,3 meter under grästorven och däremellan fanns mylla med sot och kol.

Schakt 6 grävdes för en jordledning och var ungefär 50 meter långt i nord-sydlig riktning. Det var 0,6 meter brett och 0,6 meter djupt. I schaktets södra del, på en sträcka om cirka 6 meter fanns i myllan sot och kol som vartefter schaktet sträckte sig mot norr övergick i allt renare mylla. Botten, som låg på cirka 0,3 meters djup utgjordes omväxlande av lera och morän eller en blandning av dessa.

Figur 8. Det norra stolpparet som skulle bytas. Dessutom ses i bakgrunden den stolpe från vilken ett schakt grävdes mot söder för en jordlina. Foto från söder.

Tolkning

Inga tydliga tecken, eller konstruktionsrester, som visar på att direkt hyttverksamhet skulle ha funnits i det aktuella området kunde konstateras. Sot och kol fanns i myllan kring området för ställverket och detta kan givetvis sättas i samband med den industriella verksamheten. Troligt är att den mer eller mindre plana ytan som finns har använts som upplag för malm eller kol. Det koliga och sotiga partiet avtar dock snabbt mot norr.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Syftet var att övervaka schaktningsarbetena och dokumentera eventuella lämningar efter den verksamhet som har funnits på platsen. Så har skett, undersökningsplanen följdes som planerat och en enkel rapport har sammanställts.

Tekniska och administrativa uppgifter

Län	Örebro
Kommun	Nora
Landskap	Västmanland
Socken	Nora
Fastighet	Södra Husby 1:21 m fl

Fornlämningsnummer

Nora 80:1

Lämningstyp

Hyttlämningar

Datering

1500–1800

Typ av undersökning

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning

Länsstyrelsens beslutsdatum

2017-09-04

Länsstyrelsens diarienummer

431-3780-2017

Arkeologgruppens projektnummer

Ag 2017_63

Projektleddning	Helmut Bergold
-----------------	----------------

Personal	Helmut Bergold
----------	----------------

Undersökningstid	2017-12-04 till 2018-01-08
------------------	----------------------------

Undersökt yta	cirka 90 löpmeter
---------------	-------------------

Inmätningsteknik	handhållen GPS
------------------	----------------

Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
-----------------	--------------

Höjdsystem	RH 2000
------------	---------

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd.

Bilagor

Bilaga 1. Schaktbeskrivningar

SCHAKT 1

10x1,5 meter (Ö-V) och 1,5 meter djupt. Beläget i kraftig syd-sluttnig i anslutning till äldre stolpar och körväg. Överst grästorv som överlagrar 0,9 meter omrörda bestående av mylla med sten, sot och kol. Enstaka slaggstycken. I botten morän.

SCHAKT 2

2x1 meter (Ö-V) och 2 meter djupt. Överst grästorv därefter 0,7 meter omrörda massor, mylla och sten. Störd av tidigare grävning. Morän i botten

SCHAKT 3

2x1 meter (Ö-V) och 2 meter djupt. Överst grästorv därefter 0,7 meter omrörda massor, mylla och sten. Berg 1,5 meter under marknivå.

SCHAKT 4

8x3 meter (Ö-V) och 0,5 meter djupt. Överst grästorv därefter 0,3 meter svart, sotig och kolig mylla. Ljus lera i botten Mindre störningar av tidigare stag.

SCHAKT 5

8x1,2 meter (Ö-V) och 0,4 meter djupt. Överst grästorv därefter 0,3 meter svart, sotig och kolig mylla. Morän i botten.

SCHAKT 6

50x0,6 meter och 0,6 meter djupt (N-S). I söder och 5-6 meter mot norr fanns grästorv över cirka 0,3 meter mylla med sot och kol. Vidare mot norr fanns under grästorven mylla utan inblandning av sot eller kol. I botten växelvis lera och morän.

